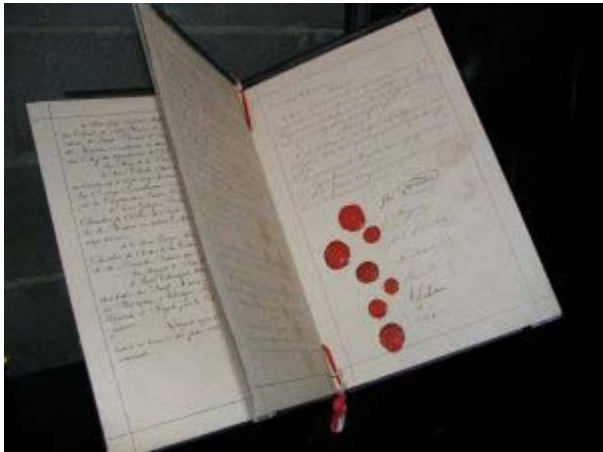

SCOUTING ACHTER PRIKKELDRAAD.

EEN ZEER ZELDZAAM EN BIJZONDER INSIGNE

Conventie van Genève

In de Tweede Wereldoorlog werden door alle oorlogvoerende militairen van de tegenstanders uitgeschakeld en gevangen genomen. Zo bevonden zich aan het einde van de strijd in mei 1945 meer dan 100.000 leden van de Britse strijdkrachten in de tientallen Duitse krijgsgevangenenkampen.¹

In 1929 ondertekenden de meeste landen de Conventie van Genève. Hierin was de behandeling van krijgsgevangenen en burgergeïnterneerden vastgelegd evenals de controle door

het Internationale Rode Kruis. De krijgsgevangenenkampen in Duitsland mogen beslist

niet verward worden met de concentratie- of vernietingskampen in hetzelfde land.²

De kampen

Er waren aparte kampen voor de landmacht, de luchtmacht en de marine onderverdeeld in Stammlager (Stalags) voor onderofficieren en manschappen en Offizierlager (Oflags) voor officieren. Op de Lünenburgerheide was zelfs een kamp voor leden van de Britse koopvaardij. In het begin van de zeeoorlog werden bemanningen van getorpedeerde koopvaardijsschepen nog wel aan boord genomen van de Duitse onderzeeërs en in Duitse, door de Duitsers bezette of Zuid-Amerikaanse havens afgeleverd. Maar toen Duitsland de Totaler Krieg begon gebeurde dit niet meer en dreven ze rond in hun sloepen of op vloten.

Uiteraard werden de door hoge prikkeldraad versperringen omringde kampen bewaakt door officieren en soldaten van de Wehrmacht, de Luftwaffe of de Kriegsmarine, die te oud of ongeschikt waren voor actieve dienst aan de fronten³. In de kampen hadden de gevangenen hun eigen leiding. In de officierskampen was dit de officier met de hoogste in rang. In de kampen voor onderofficieren en manschappen meestal de oudste sergeant majoor. Deze onderhielden de contacten met de Duitse kampcommandanten en de controleurs van het Rode Kruis.

¹ Het aantal Duitsers, dat zich op dit tijdstip in kampen in Groot Brittannië, Canada, de Verenigde Staten en het sinds juni 1944 bevrijde Frankrijk bevond was vele malen groter en liep in de miljoenen.

² De toenmalige Sovjet Unie had de conventie niet ondertekend. Toen Nazi-Duitsland in juni 1941 de Sovjet Unie binnenviel en duizenden leden van het Rode Leger in Duitse handen vielen, had dit gevolgen voor de behandeling die zij ondergingen. Velen kwamen om van de honger of door het zware werk dat zij moesten uitvoeren. Er was geen controle door het Internationale Rode Kruis. Ook de Duitsers in Russische gevangenenkampen hadden de protectie niet.

³ De beruchte SS was aanvankelijk niet bij de bewaking betrokken.

De bewoners: PoW's - Kriegies. ⁴

Operatie Dynamo

Tussen september 1939 en april 1940 – the Phoney War – vielen slechts weinig Britse manschappen in Duitse handen. Het ging toen hoofdzakelijk om personeel van de RAF, de Royal Air Force, dat boven Duitsland hun aangeschoten vliegtuigen per parachute verliet. ⁵ De eerste Britten van de grondstrijdkrachten werden in april 1940 tijdens de slag om in Narvik/Noorwegen gevangen genomen. Op 10 mei 1940 begon de Blitzkrieg en trokken de Duitse legers Nederland, België en Frankrijk binnen. Het Britse leger gelegerd in

Noord Frankrijk, dat België te hulp schoot, werd genoodzaakt zich terug te trekken op de Kanaalhavens en op 26 mei begon de evacuatie van de stranden van Duinkerken, de Operatie Dynamo. 220.000 Britten en 55.000 Fransen werden aan boord genomen en naar Dover overgebracht. Een Britse achterhoede, die de aftocht dekte werd door de Duitsers gevangen genomen en naar de kampen in Duitsland overgebracht.

Daarna verplaatste het strijdtoneel zich naar Griekenland waar veel Britten, Australiërs en Nieuw-Zeelanders zich aan de Duitse overmacht moesten overgeven. Inmiddels had het fascistische Italië de kant van Nazi Duitsland gekozen. Maar de Italianen werden door de Britse strijdkrachten, gelegerd in Egypte, teruggedreven in Libië. Waarop de Duitsers hun Afrika Korps ter ondersteuning naar Noord-Afrika zonden. De strijd ging daar op en neer. Vele Britten, Australiërs, Nieuw Zeelanders en Zuid Afrikanen vielen in Duitse handen en belandden in de kampen in Duitsland en Italië.

Het Leven achter Prikkelraad

Ieder land, dat de Conventie van Genève had ondertekend had zich ook verplicht dat zij het voedsel rantsoen dat zij verstrekten aan de eigen strijdkrachten ook zouden verstrekten aan de gevangenen. Hoe langer de oorlog duurde hoe schaarser in Duitsland de rantsoenen werden en natuurlijk misten de Kriegies – zoals de Duitsers ze noemden - de typische producten van hun landen. Via het Internationale Rode Kruis kregen ze standaard pakketten met eerste levensbehoeften zoals oa zeep, scheerzeep, scheermesjes, tandpasta en tandenborstels, naaigerei maar ook levensmiddelen waaronder cacao, suiker en gecondenseerde melk in blik, thee, koffie, visconserven. Ook pijptabak en belangrijkste van alles: sigaretten. Deze laatste gingen nl spoedig een zeer belangrijke rol spelen als 'geld' waarmede bv van bewakers goede diensten werden 'gekocht'.

⁴ De Geallieerden noemden de in hun kampen verblijvende gevangenen Prisoners of War, (PoW) de Duitsers Kriegies.

⁵ Toen in september 1939 de oorlog begon zonden de Britten vliegtuigen, die 's nachts anti nazi propanda materiaal uitwierpen boven Duitse steden. De eerste Brit die, in september, gevangen werd genomen was een bemanningslid van een dergelijk vliegtuig dat boven Kiel werd geraakt door het Duitse luchtafweergeschut. Als enige kon hij het toestel per parachute verlaten. Hij zou pas in mei 1945 - na bijna 6 jaren achter prikkeldraad - weer worden bevrijd en terug gevlogen worden naar Engeland.

Rode Kruispakket

Via het Rode Kruis konden gevangenen af en toe een Rode Kruisbrief naar huis zenden en ontvingen ze ook antwoord. De families konden – ook alweer via het Rode Kruis - privé pakketten zenden. Die bevatten vaak privé zaken zoals studie en andere boeken, bladmuziek en zelfs muziekinstrumenten. En soms verdeeld over verschillende privépakketten ook kleine onderdelen waarmee vaklieden radio ontvangers in elkaar knutselden. Deze werden verborgen maar soms door de Duitse

bewakers ontdekt en dan weer verwijderd.

Vaak arriveerden de gevangenen in de kampen in door de gevechtshandelingen zwaar gehavende uniformen. Wie kleding nodig had kreeg via het Rode Kruis nieuwe uniformen, en ook onderkleding en schoeisel. Dit alles onder toezicht van de controleurs van het Internationale Rode Kruis, die er op toezagen dat niets door de Duitsers gebruikt zou worden. Tegen het einde van de oorlog werden de transportmogelijkheden voor het Rode Kruis ook moeilijker omdat door de bombardementen de Duitse spoorwegen en wegen werden vernield. Ook de Kriegies kregen toen te maken met beperkingen en schaarste.

Verveling

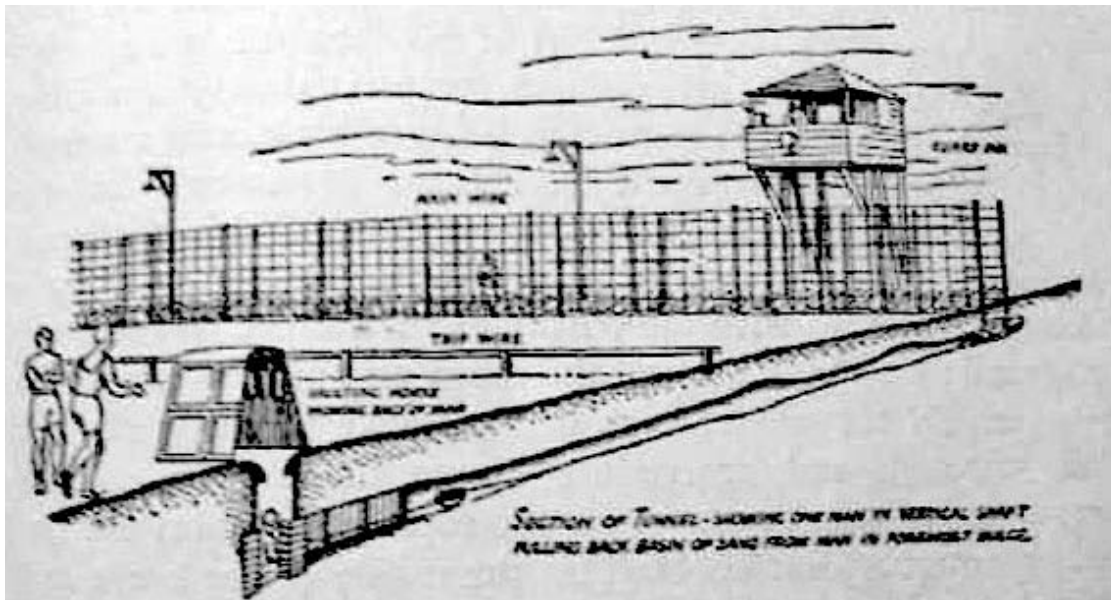
Men moest zichzelf wel bezig houden want het was natuurlijk geen pretje om in een dergelijk kamp te moeten verblijven. Het was, zeker in de beginjaren, een uitzichtloos, eentonig, vervelend en triest bestaan. Perioden van optimisme wisselden zich af met tijden van diepe depressie.

In overeenstemming met de Conventie van Genève mochten de manschappen verplicht te werk worden gesteld bv in de landbouw en fabrieken maar niet in de oorlogsindustrie of de mijnen. Ze kwamen dus onder bewaking wel buiten de kampen en hadden op die manier wat afwisseling. Dit gold niet voor de officieren. Die konden niet tot arbeid verplicht worden. Wel konden zij zich eventueel vrijwillig hiervoor melden, maar dit deden maar weinigen. Zij moesten vooral zichzelf vermaken.

Zowel in de Stalags als de Oflags werd door de gevangenen veel gedaan om de verveling te verdrijven. Er werden vele lezingen gehouden en ook cursussen gegeven door vaklieden zoals leraren, geestelijken, dokters, juristen etc. Van uitgebreide EHBO tot vreemde talen en rechten. Hiervoor benodigde boeken werden uit Engeland ontvangen. Er werd uiteraard gevoetbald en ook cricket en rugby waren populair. Verder hadden ze de plicht om te trachten te ontsnappen waardoor vele bewakers en opspoorders nodig waren die niet een de fronten konden dienen.

Er werd veel aan gymnastiek gedaan. Soms zelfs om de voorbereidingen van een ontvluchtingpoging via tunnels te camoufleren. Het bekende Houten Paard zou wereldberoemd worden.⁶ Er werd zelfs geknutseld tot de Duitsers bleek dat de gereedschappen ook werden gebruikt voor het voorbereiden van ontvluchtingpogingen.

⁶ In 1949 schreef Eric Williams het boek "The Wooden Horse" dat in 1950 door Jack Lee verfilmd werd. Het verhaal beschrijft hoe Engelse militairen een paard bouwen om mee te turnen. In het paard zit eerst één, later twee en tenslotte drie mannen verborgen, die van onder het turnpaard een tunnel graven onder de afzetting van het kamp door. Een van de drie vluchtters is Williams zelf. Hun vluchtpoging slaagde via Dantzig per Zweeds schip naar Stockholm van waar ze door de lucht naar Engeland terugkeerden.

Het Houten Paard

Scouting

Daar Scouting in alle landen van het Commonwealth, hier vertegenwoordigd, in die tijd altijd zeer populair was, bevonden zich onder de gevangenen van alle kampen ook Scouts of Former Scouts. Ook die vonden elkaar. Zo werden er Voortrekkersstammen gevormd bestaande uit Engelsen, Schotten, Australiërs, Zuid-Afrikanen, Nieuw-Zeelanders en Canadezen. Dat was ook het geval in Oflag IIIIC.

Oflag IIIIC bevond zich in de omgeving van Hohenfels in Beieren, tussen Neurenberg en Regensburg. In de zomer van 1942 werd het ingericht voor Commonwealth militairen uit andere kampen die op 15 september hun intreden deden. Al spoedig waren er genoeg Scouts bijeen en op 8 oktober werd besloten een Rover Scout stam te vormen. Rover Scout Leader werd Ivan C. Stevens. Een zeer ervaren Australische leider uit Melbourne in Victoria, Zuid-Australië. Hij was oorspronkelijk een hoge politie officier in die staat.

Een voortrekkersgast wordt geïnstalleerd tot voortrekker door Rover Scout Leader C. Stevens

Er werden aanvankelijk drie VT ploegen gevormd, tw de Bulldogs, de Nomads en de Owls, later werden dit er meer. De Stam (Crew) koos de naam Richard Coeur-de-Lion.⁷ waarmee de leden van de Stam zich verbonden voelden omdat zij als hij nu ook in de Alpen gevangen werden gehouden. Alleen hadden ze niet de illusie dat hun vrijheid gekocht zou worden met een groot losgeld.

Staminsigne

Er werd ook een Stamembleem en insigne ontworpen. Op een Geel zwaard en een Gele Voortrekkersstok, zoals die voor en na de 2de Wereldoorlog door de Voortrekkers wereldwijd werden gebruikt, het Schild van Sint Joris (tevens de vlag van Engeland) Wit met Rood kruis en daarop een Gele Arrow Head (Pijlkop) met de letters RS. Daaronder het Gele Lint met de tekst: "Oflag III (1942)" Dit kon natuurlijk niet even besteld worden maar moest in eigen beheer worden vervaardigd. Er waren leden die vaardig waren met naald en draad. De naalden hadden ze wel maar de draaden niet. Deze werden verkregen door gekleurde lappen stof draadje na draadje te ontleden. Daarna werden de insignes geborduurd. Het geheel was natuurlijk een tijdrovend karwei, maar ze hadden uiteraard heel veel tijd. Ook de Rover Scout schouderbedekkingen (Groen met Gele Pijlkop) werden op deze wijze vervaardigd.

**Voortrekkers-
stok**

De stam groeide als kool. Vele meldden zich als leden niet alleen geïnstalleerde Voortrekkers/Rovers, welpen- en verkennerleiders (land en zee) maar ook oud-leden. Zij, die nog niet als RS/VTs. waren geïnstalleerd moesten voldoen aan de gebruikelijk eisen die – wereldwijd - aan kandidaat RS/VTs werden gesteld. Er was één moeilijkheid. Een zeer belangrijk onderdeel van de gebruikelijke eisen kon niet worden uitgevoerd, nl de tweedaagse Eerste Klassehike. De Duitse kampeiding kon daarvoor uiteraard geen toestemming geven. Overigens bevonden zich onder de bewakers enkelen die lieten blijken dat zij eens lid waren geweest van de door de Nazi's in 1933 verboden Duitse Scouting organisaties.

Via het Rode Kruis werd de Stam bij het Nationaal Hoofdkwartier in Londen aangemeld voor erkenning. Na de registratie zond dit, ook via het Rode Kruis, daarop handboeken.⁸

⁷ Richard Leeuwenhart. Hij was Koning van Engeland van 1157-1199. In 1189 nam hij deel aan de Derde Kruistocht naar het z.g. Heilige Land. Zijn broer John benoemde hij als regent. Die trad op als dictator (zie de verhalen over Robin Hood) en wilde zelf Koning worden. Richard vernam dit en begaf zich op de terugweg naar Engeland. Een Oostenrijkse Aartshertog, die samenspande met Jan, zette Richard gevangen tot er voor hem een groot losgeld werd betaald en hij tot John's teleurstelling toch plotseling in Engeland terugkeerde en...met hem afrekende.

⁸ Spoedig nadat de Britten in Oflag III waren aangekomen kreeg het kamp bezoek van een Rode Kruis controleur, de Zweed Erik Berg. Hij werd spoedig een zeer regelmatige, graag geziene, welkome en zeer populaire bezoeker. Ook bij de stam toen bleek dat hij een Zweedse Rover/Voortrekker was. Hij was bevriend met de Zweedse Kroonprins Gustav Adolf, tevens Hoofdverkenner van Zweden (vader van de huidige koning Carl Gustav) en lid van het International (nu World) Committee. En met Graaf Folke Bernadotte, (neef van Gustav Adold), leider van het Zweedse Rode Kruis en lid van het bestuur van het Zweedse Scouting. In september 1943 vierde Erik zijn verjaardag met de stam en verzocht hij lid te mogen worden. Op 5 juni 1944 werden hij en zijn collega controleur Hugo Cedergren (ook Zweed en Rover Scout) als ereleden opgenomen in de stam.

De stam had ca 40 leden toen tegen het einde van de oorlog de gevangenen van het Kriegies Lager Moosburg – in verband met het naderen van het Rode Leger – naar Oflag III werden overgebracht. In dat kamp bestond de Rover Crew Vila, die opgenomen werd in de Stam waardoor deze tegen de 100 leden had. Die nieuwe leden kregen de insignes niet.

Uiteindelijk werd de stam plotseling ontbonden toen in voorjaar 1945 het kamp werd bevrijd door het oprukkende Amerikaanse leger. Met vliegtuigen werden de gevangenen overgebracht naar Engeland en later vandaar naar hun landen van oorsprong zoals Nieuw Zeeland, Zuid Afrika, Australië en Canada.

Eén van de Engelse leden schonk zijn insignes aan het Nationaal Bureau in Londen. Daar worden zij in de kluis bewaard. De foto werd daar in 1987 gemaakt. In 2005 was er nog een set in New Zealand.

© Piet J. Kroonenberg. Amsterdam, april 2011.